

Dr Michał Zając, Instytut Informacji naukowej i Studiów Bibliologicznych UW

Jak sprawić aby uczniowie czytali – rola nauczycieli i bibliotekarzy

Antymotto

„Do czytania nikogo się nie przekona: albo chce czytać (i będzie!) albo nie chce i wołami się wtedy nie przyciągnie...”

Artykuł niniejszy dotyczy jednego z najistotniejszych problemów z jakim mają do czynienia polscy bibliotekarze i nauczyciele. Coraz większa grupa młodych ludzi, uczniów starszych klas szkoły podstawowej i gimnazjów, porzuca czytanie. W literaturze przedmiotu takie osoby nazywa się „czytelnikami opornymi”. Praca z takimi uczniami jest prawdziwym wyzwaniem. W artykule zostanie zaprezentowany problem „oporności” jak również zostaną zaproponowane metody jakimi mogą posłużyć się nauczyciele i bibliotekarze dla promowania czytelnictwa w tej – coraz liczniejszej grupie.

Czytelnicy oporni...

Czytelnicy oporni (kalka z angielskiego: „reluctant reader”) to młodzi ludzie w wieku 9-14 lat, którzy mimo wszelkich pozytywnych predyspozycji psycho-fizjologicznych nie są zainteresowani czytaniem.

Warto przy tym mocno podkreślić – nie mówimy tutaj o osobach, które posiadałyby jakiegokolwiek upośledzenia (np. wady wzroku czy ograniczenia intelektualne) – zjawisko „oporności” dotyczy osób, które z różnych przyczyn **odmawiają** czytania książek i czasopism.

Istotne przy tym jest określenie struktury wiekowej tej grupy. Nieczytanie dzieci poniżej 9 roku życia można bowiem przypisać trwającej alfabetyzacji i przyjąć, że młody człowiek nie czyta ponieważ nie osiągnął technicznej biegłości w tej sztuce. Młodzi ludzie powyżej 14 roku życia, którzy nie znajdują w czytaniu przyjemności to już niestety zadeklarowani „nieczytelnicy”, wobec których należy stosować inne metody niż w przypadku „opornych”.

Ostrożnie szacowany rozmiar zjawiska „czytelnictwa opornego” to wg badań Grażyny Walczewskiej Klimczak 19,8% (dane dotyczące użytkowników bibliotek regionu płockiego).

Przyczyny powstawania zjawiska czytelnictwa opornego:

Badacze wymieniają kilka podstawowych przyczyn „oporności”, są jednak zgodni, że najczęściej występują one łącznie:

- brak tradycji czytania w domu. Przyjmuje się, że dzisiejsi „czytelnicy oporni” są najczęściej dziećmi dawnych „czytelników opornych”: w gospodarstwach domowych
- brak księgozbiorów, dzieci nie mają dobrych wzorców osobowych – nie widzą dorosłych oddających się lekturze czasu wolnego.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- brak informacji o odpowiedniej lekturze. Jedną z rzadziej przywoływanych przyczyn – obserwacja mediów (drukowanych i elektronicznych) pokazuje, że książki dla młodych poświęca się bardzo niewiele czasu/miejsca. Także nauczyciele nie mają czasu (możliwości) na prezentowanie nowości z dziedziny literatury dla dzieci i młodzieży. W efekcie do uczniów nie docierają rekomendacje ważnych, dobrych i ciekawych lektur, które mogłyby wspomóc ich zainteresowanie książką.
- negatywne skojarzenia – szkoła.....; Część młodych ludzi – szczególnie pochodzących z rodzin bez tradycji czytania/księgozbiorów domowych kojarzy czytanie jedynie ze szkolnym aparatem przymusu, jako czynność wykonywaną na polecenie nauczyciela i przez niego egzekwowaną.
- konkurencyjne media. W dobie szybkiego wzrostu popularności mediów elektronicznych (telewizja, wideo, Internet) młodzi ludzie nieustannie stykają się z ofertą rozrywki medialnej łatwiej przyswajalnej i bardziej dla nich atrakcyjnej niż lektura książek.

Zasady pracy indywidualnej z czytelnikami opornymi:

Najbardziej efektywna, ale jednocześnie z wielu przyczyn najtrudniejsza forma pracy z czytelnikami opornymi to kontakt indywidualny. Najważniejsze zasady jakie powinny przyswierać nauczycielowi/bibliotekarzowi to:

- Dążenie do nawiązania kontaktu (a w efekcie poznanie zainteresowań ucznia);
- Kreatywność;
- Zdecydowanie i konsekwencja;
- Zapomnienie o ... stereotypach;
- Cierpliwość;
- Zachowanie spokoju.

Szkoła – szanse:

Szkoła ma (oprócz domu rodzinnego) niezwykle bogate możliwości promocji czytelnictwa czasu wolnego i promocji czytania w ogóle. Wynikają one z następujących uwarunkowań:

- Czytelnicy oporni są na miejscu!
- Pojawiają się niemal codziennie w szkole/bibliotece;
- Nauczyciel/bibliotekarz ma z nimi stały kontakt na lekcjach.

Szkoła – przeszkody:

Niestety, oprócz wspomnianych powyżej pozytywnych uwarunkowań można z łatwością dostrzec również te aspekty funkcjonowania szkoły, które utrudniają promocję czytania:

- Czytelnicy oporni są na miejscu, ale tego miejsca często nie lubią...
- Pojawiają się w szkole/bibliotece, ale pod przymusem – lektury!
- Misja szkoły i biblioteki szkolnej nie sprzyja krzewieniu czytania dla przyjemności ("biblioteka szkolna to przede wszystkim warsztat umysłowego trudu" Radlińska).

Metody pracy:

Jedną z najciekawszych form pracy ZBIOROWEJ jest wypraktykowany w amerykańskim bibliotekarstwie *booktalking* czyli „Gawędy o książkach”. Działanie to swoją strukturę i formułę opiera na doświadczeniach marketingu. Booktalking to:

- Nowoczesna forma prezentacji książek,
- Wykorzystywane doświadczenia marketingowe,
- Metoda idealna do wykorzystania w praktyce szkoły/ bibliotekarza szkolnego,
- Prezentacja literatury pięknej i literatury niebeletrystycznej.

Na czym miałyby taka Gawęda polegać?

Nauczyciel/bibliotekarz przygotowuje na jednostkę lekcyjną zestaw 10-12 tytułów, starannie dobranych na potrzeby danej grupy uczniów (wiek, struktura płciowa, znane zainteresowania etc.);

Każdy z tytułów prezentowany jest w bardzo krótkiej i dynamicznej formule Krótka PREZENTACJA nie powinna przekraczać 3-4 minuty. Możliwe są do wykorzystania zróżnicowane formy narracyjne, wspomaganie ze strony środków audio-video etc. Naczelnym celem każdej miniprezentacji jest odpowiedź na (niezadane przecież) pytanie ucznia: „dlaczego mam tę książkę przeczytać?”

Jakie książki dla czytelników opornych:

Jednym z najważniejszych zadań jakie jednak staje przed nauczycielem/bibliotekarzem pracującym z czytelnikami opornymi jest umiejętny dobór rekomendowanych tytułów, czy to tych, które byłyby zaproponowane w trakcie kontaktów indywidualnych, czy to tych dobranych do „gawęd o książkach”.

Poniżej zaproponowano podstawowe cechy takich książek:

- Atrakcyjne, kolorowe edycje;
- Wyrazisty bohater w odpowiednim wieku;
- Szybka akcja;
- Niezbyt grube;
- Ale też nie zeszytowe...
- Dużo dialogów;
- Większy druk;
- Coraz częściej – mimo pozornie „podrośłego” wieku ilustracje!

Najważniejszą jednak zasadą jest zawsze jak najbardziej precyzyjne dobieranie rekomendowanych tytułów do indywidualnych zainteresowań danego ucznia.

Do niedawna wielu praktyków przyjmowało, że niezwykle ważna rola w pracy z czytelnikami opornymi literaturze *non-fiction* (czy jak kto woli książce edukacyjnej). Łatwo jednak

dostrzec, że dobie powszechnie dostępnego Internetu młodzi ludzie mogą zdobywać znacznie łatwiej, bardziej aktualne informacje na temat swoich zainteresowań właśnie z Sieci.

Ważnym orężem w pracy z czytelnikiem opornym (choć w niektórych środowiskach cały czas kontrowersyjnym) są komiksy oraz tzw. *graphic novels*. W ostatnich latach polski rynek księgarski wzbogacił się o wiele naprawdę interesujących, niebanalnych interesujących pozycji (na przykład seria „Sandman”, *Przybysz* Shauna Tana, albumy firmowane przez wydawnictwo Kultura Gniewu).

Listy tytułowe:

Każdy nauczyciel/bibliotekarz pracujący z „opornymi” powinien mieć na podorzędu – w głowie lub na kartce – zróżnicowane listy (np. tematyczne) sprawdzonych tytułów do natychmiastowego zaproponowania, tak aby zawsze być gotowym odpowiedzieć na pytanie o „fajne książki”

Materiały nieksiążkowe w bibliotekach szkolnych:

Jednym z podstawowych sposobów zainteresowania czytelników opornych biblioteką szkolną i jej ofertą są formaty nieksiążkowe:

- Komiksy;
- Czasopisma (!!!);
- CD (muzyka);
- DVD;
- Gry komputerowe;
- Internet.

Posiadanie takich dokumentów w kolekcjach pozytywnie zmienia niekorzystny stereotyp biblioteki.

Strategia:

Bardzo często można usłyszeć z ust nauczycieli i bibliotekarzy opinie takie jak poniższa: „chcemy promować dobrą książkę przyczyniając się tym samym do odwrócenia uwagi młodych ludzi od komercyjnej kultury masowej oraz nowych, elektronicznych mediów częstokroć blokujących dostęp do cennych i wartościowych przekazów. Aby to osiągnąć literatura powinna być dostarczona w formie atrakcyjnej i nowoczesnej, konkurencyjnej wobec konsumpcyjnego stylu życia”.

Pozornie trudno byłoby się spierać z powyższymi postulatami. Warto jednak pamiętać, że okolenie współczesnych młodszych nastolatków jest pokoleniem multimedialnym. Młodzi są skłonni korzystać w swoich kontaktach z mediami ze wszystkich formatów. Sama książka już się nie obroni... Przecistawianie książki bardzo cenionym grom komputerowym, czy Internetowi może w ostatecznym rozrachunku być przeciw skuteczne... czyli może

zniechęcić młodych do lektury. Dobrze pamiętać o starej brytyjskiej zasadzie: „Jeżeli nie możesz ich pokonać – dołącz do nich”. Trzeba więc książkę przedstawiać raczej jako integralną część kultury współczesnej: pokazywać, że większość filmów ma swoje drukowane pierwowzory, że gry komputerowe często odnoszą się do książek lub mają drukowane przewodniki, że korzystanie z Internetu wymaga biegłości w czytaniu, którą można przećwiczyć w lekturze powieści.

